

Šormová, K. (2016). *Jak čtou Romové. Kvantitativní výzkum úrovně čtenářské gramotnosti romských žáků*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.

Odborná literatura zabývající se různými problémy romského etnika je sice dost početná, avšak pokud jde o vzdělanostní charakteristiky romských dětí a mládeže, jsou vědecké poznatky velmi omezené. Je to paradox: Na jedné straně se často proklamuje, jak důležité je řádné školní vzdělání pro životní úspěšnost Romů, na druhé straně chybí přesná data o základních parametrech vývoje vzdělávání u romských žáků v předškolním a školním věku. Pouze J. Straková a V. Tomášek provedli hodnocení vědomostí a dovedností romských žáků v rámci šetření PISA (Pedagogika, 2013, č. 1) a M. Kaleja zjišťoval na souboru romských rodičů bariéry ve vzdělávání romských žáků (v monografii *Romové a škola versus rodiče a žáci*, 2011).

V této situaci je kniha K. Šormové *Jak čtou Romové* vskutkem užitečným přínosem k objasnění jednoho z nejdůležitějších zdrojů vzdělávání mladých Romů, a to vytváření jejich čtenářské gramotnosti. Monografie obsahuje dvě rozsahem zhruba stejné části: V prvních kapitolách je podáno fundované objasnění jevů gramotnost, čtenářská gramotnost, faktory ovlivňující rozvoj čtenářské gramotnosti, vztah čtenářské gramotnosti a kurikula základního vzdělávání. Druhá polovina knihy popisuje podrobně autorčin výzkum čtenářské gramotnosti romských žáků, metodologii a výsledky výzkumu.

Ačkoli autorka není pedagožka, nýbrž lingvistka, vypořádává se s mimořádnou erudovaností s problematikou pojednávanou v pedagogice a v sociologii vzdělávání. To se týká zejména problémů determinant čtenářské gramotnosti romských dětí, které je nutno objasňovat v interdisciplinárním náhledu. Jde především o postoje romských rodin ke vzdělávání dětí, o jazykovou situaci v romské komunitě aj. Zde autorka staví svůj výklad na sociologických a sociolinguvistických zjištěních, která dokládají, jak obtížné je pro mladou romskou generaci dostat požadavkům počátečního základního vzdělávání. Například když je obvykle jazyková kompetence romských dětí na tak nízké úrovni, že nejsou schopny číst a chápat některé elementární texty ve spisovné češtině, neboť jejich slovní zásoba i gramatické dovednosti neobsahují to, co běžně ovládá populace neromských dětí. Ukazuje se, že hlavní příčinou nedokonalé jazykové a kognitivní vybavenosti romských dětí je jejich rodinné prostředí a nedostatečné začlenění v institucích předškolního vzdělávání.

Druhou část monografie zaujímá originální výzkum, který dosud v komunitě romských dětí nebyl u nás proveden. Základním cílem bylo: 1. ověřit, zda a jak se odlišují výsledky romských žáků a neromských žáků v testu čtenářské gramotnosti; 2. popsat faktory domácího a školního prostředí, které rozvoj čtenářské gramotnosti romských žáků ovlivňují.

Výzkum byl realizován po metodologické stránce velmi přesně. Vychází z koncepce výzkumu čtenářské gramotnosti PIRLS 2011, aplikuje testy pro žáky a dotazníky pro žáky a učitele. Zkoumané soubory tvořilo 261 romských žáků a 335 neromských žáků 4. a 5. ročníku základních škol. Žáci byli z celkem 14 škol z různých sídel (města a venkov). Návratnost testů a dotazníků byla vysoká (97 %).

Výsledky jsou interpretovány ve vztahu k hypotézám pokrývajícím charakteristiky žáků, jejich rodinné prostředí a výsledky testování. Celkově se potvrdily signifikantní rozdíly v různých parametrech čtenářské gramotnosti, tj. výsledky romských žáků se ukázaly jako horší než výsledky neromských žáků. Jsou k tomu provedeny podrobné statistické analýzy. Přínosné je to, že autorka sleduje také pedagogické faktory školního prostředí žáků, které determinují (spolu s mimoškolními faktory) nabývání žádoucí čtenářské gramotnosti.

Například jedna z hypotéz se vztahuje k tomu, jaký vliv na rozvoj čtenářské gramotnosti má vyšší nebo nižší zastoupení romských žáků ve třídách. Prokázalo se, že je-li zastoupení romských žáků vyšší nebo nižší než 50 %, nevytváří to mezi výsledky romských žáků statisticky významný rozdíl. Avšak vyšší nebo nižší zastoupení romských žáků ve třídách se projevuje ve výsledcích neromských žáků:

„V případě neromských žáků se prokázalo, že neromští žáci, kteří navštěvují třídy s vyšším než 50% zastoupením romských žáků, mají v testu čtenářské gramotnosti nižší bodové výsledky než neromští žáci, kteří navštěvují třídy s méně než 50% zastoupením romských žáků“ (s. 143). Jak dále uvádí autorka, jsou sociokulturní charakteristiky romských a neromských dětí ve třídách s vyšším než 50% zastoupením romských žáků velmi podobné, a proto při interpretaci daných výsledků nelze usuzovat na negativní dopady více než 50% zastoupení romských žáků ve třídě při dosahování vzdělávacích cílů u neromského žactva. Přesto si dané zjištění zaslouží další výzkumnou pozornost, aby mohly být lépe vysvětleny procesy vzdělávání ve skupinách, kde převažuje žactvo ze sociokulturního prostředí, které není v dané společnosti majoritní.

Celkově je kniha K. Šormové vynikající vědeckou monografií o důležité problematice osvojování gramotnosti v základní škole. Terminologie a formulace hypotéz je na vysoké úrovni exaktnosti, stejně jako prezentace a zpracování dokladového materiálu. Knihu doporučuji zejména pokročilejším studentům a doktorandům v pedagogice jako výborný příklad exaktního a interdisciplinárního uchopení dosud neobjasňované problematiky vzdělávání v českých základních školách.

Jan Průcha